

Sabulina viscosa

Sandnörel

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Akut hotad (CR)
B1ab(iii,v)c(iv)+2ab(iii,v)c(iv); D

Klass: Magnoliopsida (tvåhjärtbladiga blomväxter), **Ordning:** Caryophyllales (nejlikordningen), **Familj:** Caryophyllaceae (nejlikväxter), **Släkte:** *Sabulina* (nörlar), **Art:** *Sabulina viscosa* - sandnörel (Schreber) Rchb. **Synonymer:** *Alsine viscosa* Schreb., *Alsine tenuifolia*, *Minuartia viscosa* (Schreb.) Schinz & Thell.

Kännetecken

Sandnörel är en 1-årig, upp till 10 cm hög nejlikväxt med glandel- och finhårig, sällan kal, stjälk. Stjälken är mer eller mindre violett anlupen och oftast gaffelgrenad från basen. De små linjära bladen är motsatta och oskaftade. Blommorna sitter i glesa knippen och har 2–2,5 mm långa, jämnt tillspetsade, 3-nerviga foderblad med hinnkant. Kronbladen är hela, vita och omkring hälften så långa som foderbladen. Den avlånga kapseln är jämnlång med foderbladen. Fröna är färade och 0,3–0,4 mm breda. Arten förökar sig genom frön som troligen kan bevara grobarheten under lång tid. Blomningstiden är långt utdragen, från juni till augusti, då både höst- och vårgroende exemplar brukar finnas på samma lokal.

Utbredning och status

Sandnörel har under årens lopp blivit funnen på ca 50 lokaler i Skåne, i huvudsak i Vombsänkan och i landskapets östra delar. De senaste decennierna har den dock endast varit årsvis inom ett mycket begränsat område vid Lyngsjö i Kristianstads kommun. Här förekom den i 1000-tal till 10 000-tals exemplar under en period 1991-1998. Under senare år har individantalet varit betydligt blygsammare 20-50 exemplar. En rapport om sandnörel i Ravlunda 1991 är trovärdig, men växten har därefter inte kunnat återfinnas på denna lokal. I Danmark har sandnörel blivit noterad på ett fåtal platser. Den anses endast finnas kvar på östra Mön där den dock inte gått att återfinna varje år. Arten är inte känd från de övriga nordiska länderna. Sandnörel är en centraleuropeisk-kontinental art med en osammanhängande utbredning från västra Frankrike och norra Italien till området norr om Kaspiska havet. Artens utbredning i Mindre Asien är osäker. De svenska och danska förekomsterna är de nordligaste.

Ekologi

Sandnörel växer vid Lyngsjö i kalkhaltig sand på en torr, öppen trädesåker och i angränsande väggkant där växttäckets är gles och uppbrutet. På och i anslutning till lokalen kan man finna arter som är associerade till det exklusiva växtsamhället sandstjäpp, bl a tofsäxing *Koeleria glauca* och grusviva *Androsace septentrionalis* men även mera vittspridda sandarter som sandnarv *Arenaria serpyllifolia*, grönknavel *Scleranthus annuus*, vitknavel *S. perennis* och grusbräcka *Saxifraga tridactylites*. Flertalet senare fynd av sandnörel i Skåne har varit på liknande starkt kulturbetingade växtplatser, främst trädad åkermark. En mer ursprunglig biotop för arten är kalkhaltiga sandbackar där växttäckets hålls öppet genom erosion och djurtramp. På kontinenten förekommer sandnörel även i torra barrskogar.

Hot

Sandnörel är en mycket konkurrenssvag art som försvinner om växtplatsen växer igen och vegetationstäckets sluts. I samband med att det ålderdomliga ambulerande åkerbruket i kombination med långa betade trädesperioder i stort sett försvunnit från de skånska sandområdena, har antalet lämpliga lokaler för sandnörel troligen blivit allt färre. Förutom igenväxning utgör konstbevattning, ogräsmedel och konstgödning av betade trädesåkrar hot mot arten.

Åtgärder

Sandnörel är en oansenlig växt som ofta inte blir mer än några få cm hög. Den är mycket lätt att förbise och då den troligen har en varaktig fröeserv är det angeläget att äldre lokaler för sandnörel blir systematiskt inventerade. År 2004 eftersöktes ett antal äldre lokaler i Ravlundatrakten, dock utan resultat. För trädesåtern med den rikligaste förekomsten vid Lyngsjö finns ett avtal med brukaren med syfte att gynna sandnöreln. Trädan betas hårt och har inte varit odlad sedan lång tid. Spontant invandrad tall har blivit borttröjd och försök med att blotta kalkhaltig sand på delar av lokalen har nyligen genomförts. Artens behov av omrörning av marken visas tydligt av att den idag i stort sett endast växer i ett ca 5 m brett band längs vägen. Detta band uppstod när vägförvaltningen tog upp ett nytt dike i början av 1980-talet och den uppschaktade sanden lades på trädan och planades ut med hjälp av en väghyvel. Det är troligt att ytskiktet här är mera kalkhaltigt än omgivande mera urlakade delar av trädan. Schaktning av sand kan i framtiden prövas på likartat sätt som vid tidigare vägarbete. Lyngsjölokalen ligger i anslutning till ett sedan många år tillbaka planerat reservat och gränsar till ett Natura 2000 – område. Även förekomsterna av sandnörel måste ingå i en framtida reservatsbildning så att dessa får ett mera varaktigt skydd. Arten övervakas av floraväktare. Ett åtgärdsprogram för sandnörel ska upprättas och det kommer att ge förslag på lämpliga åtgärder.

Övrigt

Sandnörel är fridlyst. Skåniskt material av sandnörel odlas i de botaniska trädgårdarna i Lund och Helsingborg. Utländska namn – NO: Aurarve, DK: Klæbrig Norel, GB: Sticky Sandwort.

Naturvård

Fridlysning: Fridlyst enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845), enligt paragraf: 8. Bestämmelsen gäller hela landet

Åtgärdsprogram: Fastställt

Litteratur

Anonym 1996. Floraväktarverksamheten i Skåne. Årsrapport 1995. Lunds Botaniska Förening. Medlemsblad 1996 (1): 5–52.

Anonym 1997. Floraväktarverksamheten i Skåne. Årsrapport 1996. Lunds Botaniska Förening. Medlemsblad 1997 (1).

Løjtnant, B. & Worsøe, E. 1977. Foreløbig status over den danske flora. Reports from the Botanical Institute, University of Aarhus, No. 2.

Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1982. Projekt Linné rapporterar 121–132. Svensk Bot. Tidskr. 76: 135–145.

Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1985. Projekt Linné: slutrapport. Svensk Bot. Tidskr. 79: 319–328.

Olsson, K.-A. 2004. Floraväktarrapport 2004. Bot. Not. 137 (3): 1–36.

Olsson, K.-A. & Tyler, T. 2001. Skånes rödlistade kärlväxter i ett historiskt perspektiv II. Bot. Not. 134 (3): 1–35.

Pedersen, A. 1959. Caryophyllaceernes udbredelse i Danmark. Bot. Tidsskr. 55: 157–267.

Författare

Kjell-Arne Olsson 1994. Rev. Margareta Edqvist & Kjell-Arne Olsson 2006. ©ArtDatabanken, SLU 2006.